

4. Грабович Г. Шевченко як міфотворець : семантика символів у творчості поета. Пер. з англ. Соломії Павличко. Київ :Рад. письменник, 1991. 210 с.
5. Зборовська Н. Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури. Київ : «Академвидав», 2006. 498 с.
6. Нахлік Є. Доля – LOS – Судьба : Шевченко і польські та російські романтики. Львів, 2003. 569 с.
7. Плющ Л. Екзод Тараса Шевченка : Навколо «Москалевої криниці» : дванадцять статтів. Київ : ФАКТ, 2001. 384 с.
8. Рильський М. Зібрання творів: у 20 т. Київ: Наукова думка, 1986. Т.12
9. Франко І. Твори: у 50 т. Т. 35. Київ : Наукова думка, 1982. С. 301–331.

Іващенко Вікторія – студентка 1 курсу СВО магістра Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: гендерні інтерпретації творчості Тараса Шевченка.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Віннічук А.П.

Мар'яна Івацко

ЛИЦАРСЬКА ЧЕСТЬ ЯК КОНЦЕПЦІЯ В РОМАНТИЧНИХ ПОЕМАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Актуальність. Концепт лицарства є досить продуктивним у літературі. Митці слова споконвіків вдаються до зображення мужньої людини-воїна як особливої станової категорії, покликаної захищати свою землю, честь та високі ідеї поруч із власною та національною гідністю. Особливо актуально така тема

розкривається через призму літературного романтизму. А в українському літературному процесі яскраво простежується на прикладі поетичної творчості Т. Шевченка.

Постать Тараса Шевченка з погляду осмислення літературних візій його таланту становить цілий культурний феномен, що завжди є актуальним для дослідження. У сучасному літературному дискурсі творчість Кобзаря викликає незгасаючий інтерес науковців, адже осмислення концептного полотна його поезій є ключем до розуміння всього обширу художніх образів, що займали провідне місце в українському літературному процесі ХІХ ст.

Тарас Шевченко, ставши генієм слова та одним із центральних фігур матриці національного мистецтва, є творцем етноментального комплексу архетипів: Україна, Матір, Воля, Кобзар, Доля, Слава, Ворог тощо. Серед них особливого значення набув образ Лицаря-козака поруч із концептом Лицарської честі, що становить основу нашого дослідження та є особливо актуальним.

Тема статті – «Розкриття концепції «лицарська честь» в романтичних поемах Тараса Шевченка». **Мета дослідження** полягає у встановленні особливостей літературної специфіки концепту «лицарська честь» через призму раннього поетичного слова Тараса Шевченка, що обумовлює виконання таких **завдань**: описати на конкретних прикладах особливості концепту «козак» в контексті ранньої творчості Тараса Шевченка; окреслити тенденції зображення лицарської честі у поемах «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гамалія» крізь призму центральних образів. **Об'єктом** нашого наукового зацікавлення є рання лірична творчість Тараса Шевченка. **Предметом** постають романтичні твори Тараса Шевченка, у яких інтерпретована концепція лицарства.

Стан досліджень. Проблема вивчення концепції лицарської честі в творчості Тараса Шевченка залишається відкритою. Дослідження його художнього метатексту спостерігається у роботах Оксани Забужко, Б. Рубчака,

Г. Грабовича, В. Пахаренка, проте досі нема ґрунтовної праці, що присвячена саме зображенню концепції лицарства й образу воїна-захисника в контексті Шевченкової лірики. **Методи дослідження:** описовий метод; зіставний метод; метод концептуального аналізу, метод компаративного аналізу, метод рецептивного аналізу.

Концепція лицарської честі в українській літературі почала простежуватися задовго до появи першого «Кобзаря» Тараса Шевченка. Звертаючись до козацької педагогіки, Ю. Руденко наголошує на таких складових кодексу лицарської честі: беззаперечна вірність народним моральним та духовним принципам, захист свободи та незалежності своєї держави, здатність виявляти лицарські чесноти, чинити благородно незалежно від ситуації, готовність боротися до загиби за рідний край, люта ненависть до ворогів, відмова від поступок, прагнення визволитись від загарбників, захист рідної мови, віри, культури, героїзм, побратимство й подвижництво в бою в ім'я незалежності України [8, с. 16].

Образність Тараса Шевченка – багата й розмаїта. Ми можемо спостерігати та аналізувати її через наявність великої кількості художніх образів, ліричних героїв, архетипів та концепцій. Відповідно до цього, розгляд концепції лицарства у творчості Тараса Шевченка варто розглядати на фоні цих етапів.

Так, ідейно-естетичне вираження творчої автентичності раннього Тараса Шевченка характеризується тяжінням до взірців традиційної образної системи, яка сформувалася в українській художній словесності. До творів цього періоду, в яких порушується ідея лицарської честі, належать поеми «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гамалія». Усі вони присвячені історичній тематиці та детально передають концепцію лицарства та воїнства як головної рушійної сили у боротьбі за збереження національної соборності та незалежності.

Розглядаючи історичну поему «Іван Підкова» у контексті порушеної проблеми, ми дійшли висновку, що лицарська честь як концепція реалізується в даному поетичному творі за допомогою різноманітних художніх засобів. Так, за допомогою рефрену та метафор передається атмосфера величного козацького минулого (І частина поеми): *«Було колись – в Україні / Ревіли гармати; / Було колись – запорожці / Вміли панувати»*. І далі: *«Було колись – в Україні / Лихо танцювало, / Журба в шинку мед-горілку / Поставцем кружала...»* [9, с. 94].

У другій частині поеми автор акцентує увагу на славній минувшині та на образі Івана Підкови. Герой змальований як мужній, справедливий та відчайдушний козарлюга, що викликає довіру побратимів. Сміливість притаманна кожному із запорожців, що і є однією із ключових рис лицарства у художньому світі Шевченка: *«Закрутивши чорні уси, / За ухо чуприну, / Підняв шапку — човни стали. / Нехай ворог гине! / Не в Синопу, отамани, / Панове-молодці, / А у Царград, / до султана, / Поїдемо в гості! ...»* [9, с. 95].

Наскрізною ідеєю поеми «Тарасова ніч» є возвеличення козацької мужності, лицарського героїзму, віри в перемогу козаків на чолі з гетьманом Тарасом Трясилом. Автор акцентує увагу на такій складовій лицарської честі як люта ненависть до ворогів, яка перегукується з тугою за славним минулим України: *«Де поділось козачество, / Червоні жупани? / Де поділась доля-воля, / Бунчуки, гетьмани? / Де поділися? Згоріло / А чи затопило / Синє море твої гори, / Високі могили?...»* [9, с. 59].

Тарас Шевченко знову ж таки вдається до композиційного зображення у двох площинах – сучасне і минуле. Автор тонко передав славне минуле та його героїку, вміщуючи у першій частині образ кобзаря, що оспівує козаччину: *«Було колись – панували, / Та більше не будем! / Тії слави козацької / Повік не забудем!...»* [9, с. 59].

У другій частині, зображуючи бій Тараса Трясила з ляхами, Тарас Шевченко застосовує гіперболізацію художнього часу, що реалізується в подальшому розгортанні сюжету, де зображено козацького ватажка з ляхами : *«Вже не три дні, не три ночі / Б'ється пан Трясило...»* [9, с. 60]. Цей художній прийом має особливе функціональне навантаження: увиразнює характеристику головного персонажа, підкреслює виняткову відважність та фізичну силу козацького отамана, а по-друге, вказує на військову звитягу та лицарську доблесть козацтва як узагальненого збірного образу.

Поема «Гамалія», що також є зразком ранньої творчості Тараса Шевченка, у персоніфіковано-алегоричній формі демонструє військову доблесть, вправність запорозьких козаків, а, відповідно, інтерпретує концепцію лицарства в контексті досліджуваної теми: *«Наш отаман Гамалія, / Отаман завзятий, / Забрав хлопців та й поїхав / По морю гуляти; / По морю гуляти, / Слави добувати, / Із турецької неволі / Братів визволяти...»*, або: *«Неначе птахи чорні в гаї, / Козацтво сміливе літає: / Ніхто на світі не втече! / Огонь запеклих не пече»*. Цікавим є Шевченкове зображення битви, яка набула ознак метафоризації: *«Вилітали запорожці / На лан жито жати; / Жито жали, в копи клали, / Гуртом заспівали...»* [9, с. 211].

Отже, рання поетична творчість Тараса Шевченка, зосібна, поемна репрезентує концепцію лицарської честі, яка стає наскрізною та культовою для української літератури. За допомогою довершено витворених образів, що постають у таких провідних поетичних творах як «Тарасова ніч», «Іван Підкова», «Гамалія», у яких геній із точністю передає концепцію воїнства як головної рушійної сили у боротьбі за збереження соборності та незалежності, у якій домінують вірність Україні та присязі, побратимство, відчайдушність і бойове мистецтво, що й потрібно було довести.

Література

1. Зелененька І. Образ Тараса Шевченка в ліриці Тараса Мельничука. До рецепції ідеї віри і правди. // З іменем Кобзаря. Вінничани про Тараса Шевченка. До 200-річчя від дня народження поета. / Упорядник А. Подолинний. Вінниця : Консоль, 2013. С.174–180.
2. Зелененька І. Сергій Татчин // Подільські Божичі : посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. Зелененької. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. С. 149–152.
3. Зелененька І. Микола Кучерявий // «Інверсія серця» – із покоління двотисячників : Хрестоматія зі сучасної молодшої української літератури. / Упорядкування, вступна стаття, біографічні та літературно-критичні статті Ірини Зелененької. Вінниця : ТП «Едельвейс і К», 2016. С. 80–81.
4. Зелененька І., Крупка В. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський та Шевченків космос України // Актуальні проблеми української літератури і фольклору : наук. зб. Вип. 26 / редкол. : В. Просалова та ін. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. С. 30–42.
5. Зелененька І., Федик Т. Образ Тараса Шевченка в подільській поезії ХХ-ХХІ століть (із методичними рекомендаціями) // Духовні витoki Поділля : митці в історії краю: матеріали ІV всеукраїнської науково-практичної конференції» (Хмельницький, 13 березня 2014 р.). Хмельницький : ХГПА, 2014. С. 69–75.
6. Зелененька І., Федик Т. Україна у віршах Василя Стуса, Тараса Мельничука, Василя Симоненка як дидактична традиція Тараса Шевченка // Проблеми освіти : Збірник наукових праць. Вип. 82. Вінниця-Київ, 2015, С. 95–99.

7. Історія української літератури / Н. С. Поляруш, А. П. Віннічук, В. П. Крупка, В. І. Ткаченко, О. М. Вешелені. Вінниця, 2017. 178 с.

8. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка : відродження, пошуки, перспективи // Рідна школа. 1994. №5. С. 16.

9. Шевченко Т. Кобзар. Вперше зі щоденником автора / Тарас Григорович Шевченко; упоряд. та комент. С. А. Гальченка; передм. І. М. Дзюби. 2-ге вид. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 960 с.

10. Щербак В. Образ козацької України у творах Т. Шевченка // Український історичний журнал. 2014. № 2. С. 60–69.

Івацко Мар'яна – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська поезія XIX століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.

Олеся Манько

МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В РАННІХ БАЛАДАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНУ БАЛАДУ

Актуальність дослідження. Моделювання образності в поетичній творчості, зокрема, що спостерігаємо за геніальним Тарасом Шевченком, відбувається за допомогою численної кількості концептів, що опираються на образи, підкріплені висхідною ідейністю. Поняття концептуальності не має сталого витлумачення в філологічній науці, трактують його науковці, зокрема, А. Віннічук [9, с. 125], В. Крупка [9, с. 141], Н. Поляруш [9, с. 132], В. Ткаченко